

23. Kodeks chesti studentiv Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia [Code of Honour of Students of the National University of Water and Environmental Engineering]. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/4917/> [in Ukrainian].

24. Proiekt "Initsiatyva akademichnoi dobrochesnosti ta yakosti osvity" [Project "Initiative for Academic Integrity and Quality of Education".] URL: <https://americancouncils.org.ua/programs/academy/> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 15.05.2023

УДК 340.12

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-14-12-17

Васильєв Сергій Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри господарсько-правових

дисциплін та економічної безпеки

Донецький державний університет внутрішніх справ

e-mail: sv.vasiliev2015@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3226-6981>

КОНЦЕПЦІЇ ПРАВОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Об'єктивний зміст глобалізації складають різноманітні за їх походженням, механізмами та наслідками процеси, що дозволяє розглядати глобалізацію як складну систему явищ та відносин, яка внутрішньо доволі суперечлива. Вказаний статус глобалізаційних процесів породжує велику різноманітність концепцій та теорій походження та розвитку глобалізації, серед яких окремою групою досліджуються питання глобалізації у сфері права.

Проведено дослідження основних теорій та концепцій процесу правової глобалізації та на їх основі сформульовано загальні тенденції, орієнтири розвитку вітчизняної правової системи.

Продемонстровано основні сучасні наукові позиції щодо сутності та змісту правової глобалізації, що дало можливість висвітлити їх особливості та концептуальність.

Зазначимо, що аналіз наукових теорій свідчить, по-перше, про схильність окремих науковців к аргументації правової глобалізації виключно через сферу економічних, політологічних, соціальних, культурологічних, екологічних, технологічних та інформаційних відносин, а, по-друге, значне розходження думок щодо перспективності розповсюдженості глобалізації у правовій сфері.

Запропоновано віднести до найважливіших тенденцій правової глобалізації інтернаціоналізацію внутрішнього права держав; інтерналізацію міжнародного права - інкорпорування міжнародного права у внутрішнє; глобалізацію правового регулювання.

Ключові слова: правова глобалізація, правові системи, гіперглобалісти, трансформісти, теорія глокалізації, теорія детериторізації, теорія конвергенції

Vasyliiev S. CONCEPTS OF LEGAL GLOBALIZATION

The objective content of globalization allows us to consider globalization as a complex system of phenomena and relations, which is internally quite contradictory. The specified status of globalization processes gives rise to a great variety of concepts and theories of the origin and development of globalization, among which a separate group investigates the issue of globalization of law.

The study of the main theories and concepts of the process of legal globalization was conducted, and on their basis the general trends of the development of the domestic legal system were formulated.

The main modern scientific positions on the essence and content of legal globalization were demonstrated, which made it possible to highlight their peculiarities and conceptuality.

The analysis of the concepts of globalization of law shows a significant difference and understanding of the essence, structure and logic of modern processes of globalization. This discrepancy only indicates the ambiguity and contradiction of the phenomenon of globalization itself.

All modern theories of legal globalization can be formally divided into two groups: theories of a negative direction (pessimistic) and theories of a positive direction (optimistic).

The trends in the development of legal globalization include: questions about the sources of law; codification of legal norms; processes of eliminating boundaries between the main categories and institutions of individual branches of law; borrowing legal concepts, categories and institutions of different legal systems; establishment of generally recognized legal standards, etc.

Thus, globalization significantly changes the internal structure of each individual society and state, affects almost all aspects of social relations, directly affects the political and legal processes taking place at the domestic and international levels. Therefore, the conceptualization and theoretical substantiation of the mechanisms of the functioning of the globalization process in the legal field, the identification of development trends, will only contribute to the harmonization and effectiveness of the specified process, and will also allow minimizing various kinds of contradictions that may accompany it.

Key words: legal globalization, legal systems, hyperglobalists, transformists, glocalization theory, deterritorialization theory, convergence theory.

Постановка проблеми. Сучасні теорії глобалізації стали з'являтися у другій половині ХХ століття. Враховуючи, що глобалізація є багатоаспектним процесом, що охоплює різноманітні сторони функціонування суспільства, було проведено безліч наукових досліджень з проблем глобалізації, за результатами яких більшістю дослідників глобалізація розглядається як розширення та поглиблення світової взаємозалежності та взаємопов'язаності, що виявляється у всіх аспектах сучасного життя.

Перші роботи з теорії глобалізації були присвячені сфері економіки, управління та політології. З часом, стали з'являтися публікації щодо глобалізації у правовій сфері.

Аналіз юридичної літератури свідчить про відсутність єдності позицій науковців як у формулюванні теорій, концепцій правової глобалізації так і у виділенні тенденцій розвитку процесу зазначеного виду глобалізації. Усвідомлення важливості даного явища та його дослідження зумовило вибір теми цієї роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тривалий час теоретичні проблеми обґрунтування та розвитку процесів глобалізації були предметом дослідження переважно представниками економічної науки, як зарубіжної (Л. Вайс, Е. Гідденс, Т. Коуен, Г. Томпсон, А. Турен, Е.Тоффлер, М. Уотерс та ін.) так і національної (О. Білоус, А. Гальчинський, Д. Лук'яненко, О. Мозговий, Л. Сохань, Н. Стукало, М. Чешков, А. Чухно, Ю. Шишков та ін.). Поступово активізувалася робота з даного напрямку і у правовій сфері.

При дослідженні окремих аспектів правової глобалізації значний інтерес представили роботи таких авторів, як Ю. В. Бауліна, Р. В. Войтович, О. О. Житного, Б. А. Кормич, Н.С.Кузнецової, П. Фріса.

Актуальні теоретико-правові, аксіологічні та методологічні проблеми трансформації національного права в умовах глобалізації розглядаються у роботах Н. М. Оніщенко, О.В. Петришина, М. Г. Хаустової, Л.Г.Удовику, І. В. Яковюка.

Високо оцінюючи внесок названих вчених у вивчення розглянутого феномену, водночас слід зазначити, що комплексних досліджень щодо формування концепцій глобалізаційних процесів у сфері права на даний час не так багато.

Мета статті – дослідження основних теорій та концепцій процесу правової глобалізації та на їх основі формування загальних тенденцій, орієнтирів розвитку вітчизняної правової системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних науках існують різні доктринальні підходи щодо поняття, змісту, характеристики глобалізації, що свідчить про те, що, незважаючи на широке вживання терміну «глобалізація», ми не знаємо цей процес достатньо ґрунтовано. Істотним є те, що глобалізація – це процес який приєє розширенню можливостей самореалізації людини й держави, які мають знайти адекватне відображення в правовій системі, насамперед, правах і свободах людини й громадянина [1, с.465].

Глобалізація як багатоаспектне явище, може розглядатися як історичний процес, як спосіб універсалізації світу, або, навпаки, як спосіб руйнування національних суверенітетів та кордонів.

Глобалізація є багатоплановим процесом, що розвивається, комплексом соціальних явищ, які еволюціонують і видозмінюються в часі, сприяють перетворенню локальних проблем на глобальні, відкриває широкі можливості для розвитку людської цивілізації. Під її впливом відбувається трансформація суспільного устрою, формується нова спільність, яка характеризується як глобальна соціальна система, або метасуспільство, що відноситься до типу відкритих, слабко організованих систем. Як зазначає професор Мадридського університету Ф. Лапорта (*Francisco J. Laporta*), глобалізацію слід розглядати як складний і тривалий процес людської взаємодії, що долає встановлені державні кордони і визначає існування політичних, економічних, культурних і соціальних відносин, які піднімаються над локальними, регіональними і національними обмеженнями для створення умов нової транснаціональної цивілізації [2].

Через специфіку сфери діяльності, сутність чи поняття глобалізації трактується не завжди однаково з погляду різних фахівців. Тим не менш, всі сходяться на тому, що суть глобалізації полягає в розширенні та посиленні взаємозв'язку та взаємозалежності між суб'єктами, у ролі яких можуть виступати країни, окремі сфери господарства чи конкретні люди.

Так, Д. Мейер (*Meyer J.W.*) пропонує розглядати глобалізацію у кількох вимірах: (1) політичному – означає зростаючу політичну та військову взаємозалежність існуючих суверенних держав за рахунок розширення числа взаємоінтегрованих організацій та установ; (2) економічному – означає зростання взаємозалежності національних та регіональних економік та відповідних багатонаціональних та міжнародних громадських та приватних організацій; (3) просторовому – пов'язаний із розширюючим потоком руху індивідів у соціальному середовищі за допомогою соціально-економічної міграції; (4) культурному – означає розширення взаємозалежності культур через інтенсифікацію глобальної комунікації та взаємне проникнення об'єктів локальних культур, перетворених на товари на глобальному ринку масової культури; (5) поширення загальних раціоналізованих інструментальних моделей організації тій чи іншій діяльності з усього світу, тобто. загальні моделі соціального порядку стають переважаючими у подібних локальних соціальних умовах [3, с. 233].

Сучасні зарубіжні вчені, які активно досліджують проблему глобалізації, виділяють загалом три основних напрями її впливу на право, а отже, на його розуміння та методологію пізнання: (1) перший пов'язаний із впливом глобалізації на взаємовідносини національних правових систем, посилення їх взаємозалежності та взаємозв'язку. Отже, дослідженню підлягає вже не окрема правова система, а загальна

система, яка утворилася внаслідок тісного зв'язку та взаємодії правових систем; (2) вплив глобалізації на право та його розуміння вбачають у зміні головного підходу до розвитку права. Він дедалі більше спрямовується не на забезпечення внутрішнього правопорядку, а на вирішення проблем світового (глобального) масштабу; (3) третій напрям пов'язує із впливом глобалізації не стільки на право як явище, скільки на підхід до його тлумачення та методології пізнання. При цьому вчені доходять висновку, що під впливом глобалізації будуть «видозмінюватися» старі концепції та виникатимуть нові правові підходи, фундаментальною основою яких будуть нова ідеологія, правова культура, а також оновлена методологія пізнання навколишнього правового середовища [4, с. 36].

Згідно з Д. Хелдом (*D. Held*), слід виділити 3 основні напрямки в концептуалізації глобалізації – скептики, гіперглобалісти та трансформісти [5].

На думку *скептиків* (І. Уоллерстайн, Л. Вайс, Г. Томпсон, Б. Барбер та ін.), глобалізація є не більш ніж підвищеним рівнем інтернаціоналізації. Представники цього напрямку все ж таки визнають наявність феномена глобалізації, але лише як посилення світової взаємозалежності; при цьому принципово вказується на поділ сучасного світу на регіональні та цивілізаційні блоки, а також наростаючий стан конфліктності між ними. Можна сказати, що скептики розглядають сучасні світові відносини (політичні, економічні, соціокультурні та ін.) крізь призму дихотомії «національне/інтернаціональне» («інтернаціональне/регіональне»), а не «локальне/глобальне». Значення національних кордонів у сучасному світі не лише залишається дуже важливим, а й продовжує посилюватись. Сучасний світ – це не світ відкритих локальностей, а тенденції націоналізму і регіоналізму, що все більше посилюються [6].

На противагу скептикам, для *гіперглобалістів* (П. Дікен, С. Латош, Т. Коуен, В. Грайдер) глобалізація представляє нову епоху в історії людства, в якій національна держава як форма організації світового політичного, економічного та культурного життя поступово зникає взагалі. На зміну національній державі не лише приходять глобальний ринок, а й національна культура поступово заміщується всесвітньо поширеною ідеологією консюмеризму, яка формує нову ідентичність, універсальні цінності та стилі життя. Глобальне поширення цінностей та інституцій ліберальної демократії також посилює формування єдиної глобальної цивілізації. Ця глобальна цивілізація набуває своїх форм глобального управління, представленого різноманітними транснаціональними організаціями типу Світового банку, Ради Безпеки ООН тощо [7].

Трансформісти (Р. Робертсон, П. Бергер, У. Бек, Е. Кінг та ін.), як і гіперглобалісти, визнають глобалізацію ключовим феноменом сучасного світу, що лежить в основі провідних радикальних трансформацій у всіх сферах розвитку сучасного суспільства. Однак, на відміну від скептиків та гіперглобалістів, які в основу логіки розвитку глобалізаційних процесів ставлять економіку, трансформісти надають величезного значення культурі. Вони доводять, що глобалізація трансформує традиційні паттерни включення та виключення між країнами та формує нову ієрархію, яка вже зовсім не пов'язана з якоюсь географічною територією, а пронизує всю спільноту та регіони світу.

Трансформістська концепція глобалізаційних процесів ґрунтується на двох принципових теоріях: *глокалізації та детериторізації*. Теорія глокалізації характеризує дворівневість глобалізації, одночасність процесів глобалізації та локалізації. Ця теорія багато в чому ґрунтується на ширшій теорії гібридизації, розробленої ще в середині ХХ ст. та покликаної охарактеризувати культурні феномени колоніального та постколоніального світу, що демонструє формування та існування культурних форм, заснованих на синтезі двох і більше культур. Найчастіше глокалізацію визначають як процес економічного, соціального, культурного розвитку, що характеризується співіснуванням різноспрямованих тенденцій: під час глобалізації замість очікуваного зникнення регіональних відмінностей відбувається їх збереження та підсилення. Замість злиття й уніфікації виникають і розвиваються явища іншої спрямованості: сепаратизм, загострення інтересу до локальних відмінностей, зростання інтересу до традицій глибокої давнини та відродження діалектів [8].

Іншою ключовою ідеєю трансформістів є констатація зростаючої ролі національної держави. Трансформісти стверджують, що під дією глобалізаційних процесів спрацьовують певні механізми самозахисту, які спричиняють інтенсифікацію та відродження національної ідентичності. Держави змушені розробляти стратегії поведінки в умовах глобалізації, реагувати на виклики глобалізації, що ще більше посилює їхню роль. У цих умовах відбувається трансформація суті класичної держави, яка полягає у зміні характеру зв'язків між суверенністю, територіальністю та державною владою. Така трансформація держави повністю відповідає логіці детериторізації та глокалізації, а також уніфікації та стимулювання розвитку різноманітності [9].

Підсумовуючи аналіз теоретичних моделей глобалізації, можна зробити висновок, що вищезазначені концепції історично утворюють три хвилі (або напрямки) концептуалізації суспільних змін у рамках єдиної глобалізаційної парадигми, для яких характерна спільність логічної структури. Як слушно зазначає М. Кравчук: «суспільні зміни розглядаються як історично унікальна сукупність процесів, внаслідок яких нова соціальна організація приходиться на зміну колишній; попередній і новий типи соціальної організації розрізняються на основі дихотомічної типології «локальне/глобальне» [10, с.132].

Однією з передумов створення сучасної теорії глобалізації можна розглядати і *теорію конвергенції* (П. Сорокін, У. Ростоу, Дж. К. Гелбрейт, Р. Арон, Я. Тінберген та ін.). Відповідно до цієї теорії, взаємодія та

взаємовплив двох економічних систем капіталізму та соціалізму в ході науково-технічної революції повинні привести до якоїсь «гібридної, змішаної системи». Згідно з гіпотезою конвергенції «єдине індустріальне суспільство» не буде ні капіталістичним, ні соціалістичним. Воно поєднає переваги обох систем і при цьому не матиме їх недоліків. Як показала історія, деякі елементи соціалістичної системи (наприклад, методи планування) справді були запозичені капіталістичними країнами та призвели до позитивних змін в економічній системі капіталізму, а згодом на початку 1990-х років, соціалістична система майже повністю припинила своє існування, а колишні країни соціалістичного табору стали на шлях ринкових перетворень та капіталістичного розвитку [11].

Викликає науковий інтерес і концепції Й. Бартельсона, який порівнює глобалізацію з поняттями цивілізації і революції, що сформувалися в епоху Великої французької революції: «Ці поняття також втратили стабільні референти, але функціонували як рушії (*vehicles*) соціальної зміни, позначаючи зміну в її чистій, неминучій і незворотній формі: зміна як умова можливих об'єктів і можливих ідентичностей у можливому майбутньому. Тому метафори глобалізації, можливо, відірвуть, коли поняття виконає своє завдання дестабілізації, тобто коли глобалізація стане чимось, що відбувається без слів і, таким чином, не потребує обговорення» [12, с. 193].

На фоні вищезазначених концепцій окремою групою слід виділити науковців, які хоча і визнають факт існування процесів глобалізації, в той же час, схилиються до її недосконалості. Так, Д. Родрік визначає глобалізацію «фундаментальною політичною трилемою», яка полягає у тому, що «не можна одночасно підтримувати демократію, національне самовизначення та економічну глобалізацію. Якщо нам потрібна глибша глобалізація, слід відмовитись або від національної держави, або від демократичної політики. Щоб зберегти та зміцнювати демократію, доведеться робити вибір між національною державою та міжнародною інтеграцією. А якщо пріоритетами оголошено національну державу та самовизначення, то треба обирати між поглибленням демократії та поглибленням глобалізації. ...Обмежене зведення міжнародних правил, що залишає національним урядам значний простір для маневру, — ось що буде найкращою глобалізацією» [13].

Таким чином, глобалізацію права у концептуальному вимірі некоректно розуміти як будівництво простої ієрархії правопорядків, унизу якої знаходяться внутрішньодержавні правопорядки, над ними - правопорядки регіональні, а зверху розташований глобальний правопорядок. Реальна картина виявляється більш складною. Вона демонструє нам мережу інтерактивних правових взаємодій, що не вкладаються у схему лінійного глобального правопорядку, коли не досягається повної гармонії між регіональним, національним та глобальним.

У зв'язку з цим першорядне значення набуває питання про спрямованість процесу глобалізації та тих, ключових цінностей, навколо та на основі яких він відбувається.

У якості основних тенденцій розвитку процесів правової глобалізації науковці виокремлюють: універсальність та уніфікація права; більш широке формування та більш активне використання принципів права як регулятора суспільних відносин; посилення ролі та значення судової практики; розширення юридичного сектору, що стосується прав людини та громадянина; пріоритет людської особистості, її прав і свобод; прийняття міжнародних правових стандартів [14, с.16, 17].

Серед найважливіших тенденцій правової глобалізації також називаються: інтернаціоналізацію внутрішнього права держав; інтерналізацію міжнародного права - інкорпорування міжнародного права у внутрішнє; глобалізацію правового регулювання, тощо.

Науковці звертають увагу, що одною з основних проблем розвитку процесів глобалізації суспільних відносин під кутом теорії права є обґрунтування можливості сумісності правової глобалізації з ідеєю верховенства права як необхідною передумовою нормального існування глобального суспільства. Під верховенством права у цьому сенсі розуміється встановлення такого правопорядку, який діє на підставі загальних норм, забезпечує основні права людини та їх гарантований судовий захист, спрямований на реалізацію у праві ідеї справедливості. Більше того, значна частина учасників глобальної правової взаємодії зацікавлені не у загальному правовому порядку, справедливому для всіх, а в економічних вигодах, які вони отримують у результаті «економічного туризму» — вільного переходу від однієї юрисдикції до іншої в пошуках економічних переваг [15, с.195].

В окремих наукових публікаціях висловлюється думка про те, що для позитивного впливу глобалізації на розвиток права необхідно визнання і широке застосування принципу верховенства саме міжнародного права. Використання цього принципу сприятиме формуванню міжнародного права захисту прав людини як певної загальної конструкції, що сприяє уніфікації змісту та обсягу прав і свобод людини, виробленню певних ідеалів, принципів та стандартів, що закріплюють особливе місце і значення людини в суспільстві, а отже, цілковите визнання та захист людської гідності, прав та свобод людини, її рівності поряд з іншими тощо [4, с.38].

Вказані тенденції найбільш повно можна простежити на прикладі розвитку окремих галузей національного права.

Висновки. Аналіз концепцій глобалізації у сфері права показує значне розходження та розуміння суті, структури та логіки сучасних процесів глобалізації. Дана розбіжність лише свідчить про неоднозначність і суперечливість самого феномена глобалізації.

Залежно від характеру прогнозу розвитку суспільства, всі сучасні теорії правової глобалізації

формально, без акцептування уваги на їх переваги чи недоліки, можна запропонувати розділити на дві групи: теорії негативного спрямування (песимістичні) та теорії позитивного спрямування (оптимістичні).

Що стосується тенденцій розвитку правової глобалізації, то майже всі наукові джерела включають до них такі питання як коригування традиційних уявлень про коло джерел права; кодифікацію правових норм; процеси усунення меж між основними категоріями та інститутами окремих галузей права; запозичення юридичних понять, категорій та інститутів різних правових систем; встановлення загальноновизнаних правових стандартів, тощо.

Отже, глобалізація істотно змінює внутрішній устрій кожного окремо взятого суспільства і держави, зачіпає практично всі аспекти суспільних відносин, безпосередньо відбивається на політико-правових процесах, що протікають на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях. Тому, на наше переконання, концептуалізація та теоретичне обґрунтування механізмів функціонування процесу глобалізації у правовому полі, виокремлення тенденцій розвитку, тільки сприятиме гармонізації та ефективності зазначеного процесу, а також дозволить мінімізувати різного роду протиріччя, що можуть його супроводжувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір: монографія. Х.: Право, 2011. 552 с.
2. Francisco J. Laporta. El imperio de la ley: Unavisió actual. Madrid: Trotta. 2007. URL: https://pmb.parlamento.gub.uy/pmb/opac_css/index.php?lvl=notice_display&id=83055 (дата звернення: 09.04.2023)
3. Meyer J.W. Globalization: sources and effects on national states and societies. *International sociology*. М., 2000. Vol. 15 (2), June. P. 233–248.
4. Сторожук Д. А. Вплив глобалізаційних процесів на правовий прогрес: антропологічні та аксіологічні передумови. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 4(25). Том 1. С. 35-40.
5. Held D., McGrew A., Goldblatt D., Perraton J. *Global transformations*. Cambridge: Polity Press, 1999. 515 p.
6. Barber B. *Jihad vs. McWorld*. N.Y.: Ballantine Book, 1996. 389 p.
7. Latouch S. *The westernization of the world. The significance, scope and limits of the drive towards global uniformity*. Cambridge: Polity Press, 1996. 140p.
8. Twining William. *Globalization and Law. General Jurisprudence. Montesquieu Lecture, 2009*. URL: https://lapa.princeton.edu/sites/default/files/2011-0210_Twining_Paper.pdf (дата звернення: 09.04.2023)
9. Rodertson R. *Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity*. Global Modernities. London: Sage, 1995. P. 25-44.
10. Кравчук М. Концептуальна еволюція теорій глобалізації. *Політичний менеджмент*. 2003. № 2. С. 122-136.
11. Wallerstein Immanuel. *After Liberalism*. New York: New Press. 1995. 288 p.
12. Bartelson J. Three Concepts of Globalization. *International Sociology*. 2000. № 2. С. 193.
13. Rodrik D., Subramanian A. 2009. Why Did Financial Globalization Disappoint? *IMF Staff Papers*. 56 (1) (March): 112–138.
14. Хаустова М.Г. Розвиток права в умовах глобалізаційних процесів: основні напрямки та тенденції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 5. С.14-18.
15. Поляков А. Верховенство права, глобалізація та проблеми модернізації філософії і теорії права. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 2. С. 194-206.

REFERENCES:

1. Udovyka, L. H. (2011). Transformatsiia pravovoi systemy v umovakh hlobalizatsii: antropologichnyi vymir. [Transformation of the legal system in the conditions of globalization: an anthropological dimension]. 552. [in Ukrainian].
2. Francisco J. Laporta. (2007). El imperio de la ley: Unavisió actual. Trotta. Retrieved from https://pmb.parlamento.gub.uy/pmb/opac_css/index.php?lvl=notice_display&id=83055 [in English].
3. Meyer J.W. (2000). Globalization: sources and effects on national states and societies. *International sociology*. Vol. 15 (2). 233–248. [in English].
4. Storizhuk, D. A. (2018). Vpliv globalizaciynih procesiv na pravoviy proces: antropologichny ta aksiologachny peredumovy. [Impact of globalization processes on legal progress: anthropological and axiological prerequisites] *Prikarpat'skiy yuridichnyi visnik*. 4 (25). 35-40. [in Ukrainian].
5. Held D., McGrew A., Goldblatt D., Perraton J. (1999). *Global transformations*. Cambridge: Polity Press. 515. [in English].
6. Barber B. (1996). *Jihad vs. McWorld*. N.Y.: Ballantine Book. 389. [in English].
7. Latouch S. (1996). *The westernization of the world. The significance, scope and limits of the drive towards global uniformity*. Cambridge: Polity Press. 140. [in English].
8. Twining William. (2009). *Globalization and Law. General Jurisprudence. Montesquieu Lecture*. Retrieved from https://lapa.princeton.edu/sites/default/files/2011-0210_Twining_Paper.pdf [in English].
9. Rodertson R. (1995). *Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity*. *Global Modernities*. London: Sage. 25-44. [in English].

10. Kravchuk, M. (2003). *Konceptualna evolusiya teorii globalizacii*. [Conceptual evolution of globalization theories]. *Politicnyi menedzhment*. № 2. 122-136. [in Ukrainian].
11. Wallerstein Immanuel. (1995). *After Liberalism*. New York: New Press. 288. [in English].
12. Bartelson J. (2000). Three Concepts of Globalization. *International Sociology*. № 2. 193. [in English].
13. Rodrik D., Subramanian A. (2009). Why Did Financial Globalization Disappoint? IMF Staff Papers. 56 (1) (March). 112-138. [in English].
14. Khaustova, M. G. (2018). Rozvitok prava v umovah globalizaciy nih procesiv: osnovny napryamki ta tendencii. [Development of law in the conditions of globalization processes: main directions and trends]. *Yuridichnyi naukoviy elektronnyy zhurnal*. № 5. 14-18. [in Ukrainian].
15. Polyakov, A. (2013). Verhovenstvo prava, globalizaciya ta problem modernizacii filosofii i teorii prava. [Supremacy of law, globalization and problems of modernization of the philosophy and theory of law]. *Filosofiya prava I zagalna teoriya prava*. № 2. 194-206. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 14.05.2023

УДК 34(3/9)

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-14-17-21

Захарчин Наталія Геннадіївна,

кандидат історичних наук,

доцент, доцент кафедри історії України,

економічної теорії та права

Національного лісотехнічного університету України

e-mail: zakharchyn@nltu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-3000-2595>

ПРАВОВІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ У ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ

У статті здійснюється аналіз основних нормативних актів, присвячених створенню інституту державної служби міжвоєнної Польщі. Це виданий у 1918 р. Рескрипт Регентської ради із Тимчасовими службовими приписами для державних службовців та Закон 1922 р. «Про державну цивільну службу». Рескрипт був тимчасовим кроком у організації адміністрації міжвоєнної Польщі. Він містив норми щодо прийняття кандидатів на державну службу та припинення ними службових обов'язків. У документі окреслювались права, обов'язки та відповідальність державних службовців. Державний службовець визначався як особа, яка призначається Главою держави або іншою владною інституцією для постійного служіння державі у державних установах. Документ мав тимчасовий характер, містив ряд недоліків та був прийнятий як вимушений, перехідний крок до усталеного правового механізму формування інституту державної служби в Другій Речі Посполитій.

У науковій розвідці зазначається, що основним документом, який майже на півстоліття (до 1974 р.) конститував головні напрями розвитку державної служби в Польщі був Закон «Про державну цивільну службу» від 1922 р. Прийняттю нормативного акту передувала широка дискусія в урядових колах та Сеймі Речі Посполитої. Він базувався, переважно, на традиціях австро-німецької правничо-державницької школи. У новому Законі відносини у сфері державної служби визначались як публічно-правові, і такі, що можуть бути призупинені, змінені чи розірвані тільки із застосуванням публічного права. Державні службовці поділялись на категорії, із рівноправним юридичним статусом. Визначальним чинником при отримання посади ставав освітній рівень претендента. Показано, у чому, згідно Закону, полягали обов'язки та відповідальність державних службовців. У статті висвітлені та проаналізовані визначальні правові складові Закону «Про державну цивільну службу». Відзначається, що внаслідок прийняття Закону, у міжвоєнній Польщі була побудована доволі ефективна модель державного управління.

Ключові слова: державна служба, державне право Другої Речі Посполитої, управлінський апарат РП у 1918 – 1972 рр.

Zakharchyn N. LEGISLATIVE BASIS OF CIVIL SERVICE ESTABLISHMENT IN THE SECOND POLISH REPUBLIC

The article analyzes the main regulatory acts dedicated to the establishment of civil service institutions in interwar Poland. These are the Rescript of Regent Council with Temporary service orders for civil servants, published in 1918; and the Law "On state civil service" of 1922. The Rescript was a temporary step to organize administration in interwar Poland. It contained regulations regarding hiring candidates for civil service and dismissing them from their positions. The document outlined the rights, obligations, and responsibilities of civil servants. The definition of a civil servant was the one appointed by the Head of State or another ruling institution for permanent civil service in state institutions. The document was of temporary nature, contained a set of shortcomings, and was adopted as a forced transitional step towards a stable legal mechanism of establishment of the civil service institutions in the Second Polish Republic.

Scientific intelligence states that the main document, which had been constituting primary directions of civil service in Poland for almost half a century, was the Law "On State Civil Service" of 1922. The adoption of this legislative act was preceded